

Pekka Päivänsalo

4.10.2024

Helsingin käräjäoikeus

Viite: HE 130/2024 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Kiinnitän kunnioittaen valiokunnan huomiota seuraaviin seikkoihin:

Esityksessä ehdotetaan, että soviteltavaksi ei saisi enää ottaa väkivaltaa sisältäviä rikoksia eikä eräitä muita rikoksia, jotka ovat kohdistuneet rikoksesta epäillyn läheiseen.

Esityksellä toteutetaan pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelman kirjausta, jonka mukaan perhe- ja lähisuhdeväkivallan sovittelusta pääsääntöisesti luovutaan. Perusteluna todetaan, että lähisuhdeväkivallassa rikoksesta epäillyllä on tyypillisesti valta-asema uhriin nähden ja joissa on vaikea selvittää, onko uhri suostunut sovitteluun vapaaehtoisesti.

Esityksen perustelut lukemalla tulee vahva käsitys siitä, että kysymys on nimenomaan hallitusohjelman kirjauksen toteuttamisesta, ei siitä, että sovittelusta luopumisen tarvetta pystyttäisiin vakuuttavasti perustelemaan esityksessä.

Lähisuhdeväkivallan sovittelua vastustavat tahot ovat kokeneet oikeusturvaongelmaksi ainakin sen, että suurien juttumäärien kanssa kamppailevat poliisit, syyttäjät ja tuomarit pitäisivät sovittelua ”helppona” tapana päästä eroon osasta käsiteltävänä olevista asioistaan ja, että tämä on ristiriidassa lähisuhdeväkivaltaa kokeneen edun kanssa.

Lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltämisen sijaan tulisi harkita, voisiko toimintaa kehittää esimerkiksi siirtämällä sovittelu yleisissä tuomistuimissa tapahtuvaksi. Tuomarisovittelijaa voisi avustaa asiantuntija-avustaja, jolla olisi tehtävään soveltuva koulutus, esimerkiksi psykologi tai erikoistunut sosiaalityöntekijä. Näin voitaisiin nykyistä paremmin varmistua lähisuhdeväkivaltaa kokeneen oikeusturvasta ja samalla sovittelijoiden riittävästä osaamisesta. Mainitun kaltaista parisovittelua toteutetaan jo nykyisellään yleisissä tuomioistuimissa asiantuntija-avusteisessa huoltoriitojen sovittelussa.

Lähisuhdeväkivallan osalta on sinänsä todennäköisesti mahdotonta löytää menettelyä, johon ei liittyisi lainkaan esityksessä viitattuja mahdolliseen valta-asemaan liittyviä ongelmallisia kysymyksiä.

Esityksessä tuntuu olevan taustalla ääneen lausumaton ajatus siitä, että oikeudenkäyntimenettelyssä välttää esimerkiksi siltä vaaralta, että valta-asetelmalta aiheutuva uhrin pelko vaikuttaisi tehtävään sovintoon. Asia ei ole aivan näin mustavalkoinen. Mahdolliseen valta-asemaan liittyvät ongelmat voivat valitettavasti tulla yhtä lailla esiin myös oikeudenkäynnissä esimerkiksi niin, että rikoksen uhri kieltäytyy puhumasta oikeudenkäynnissä, mikä ei ole mitenkään tavatonta lähisuhdeväkivallassa. Hieman kärjistäen voidaan todeta, että sovittelussa väitettyä tapahtumaa päästää aina käsittelemään. Mahdollinen sovinto ei voi perustua uhrin vaikenemiseen. Oikeudenkäynnissä uhrin vaikeneminen saattaa johtaa syytteen hylkäämiseen. Sovittelu on myös huomattavasti nopeampi tapa kuin oikeudenkäynti saada konflikti päättymään. Konfliktin pitkittymisestä aiheutuu monenlaista haittaa erityisesti silloin, kun osapuolet joutuvat olemaan edelleen toistensa kanssa tekemisissä esimerkiksi yhteisten lasten asioiden hoitamisessa.

Kun reilut kymmenen vuotta sitten käräjäoikeudessa alettiin sovittaa lapsen huoltoon liittyviä riitoja, oli erityisesti koulutusvaiheessa vahvasti esillä kysymys vanhempien mahdollisesta valta-asetelmasta. Etukäteen oli suuri huoli siitä, että vanhempi suostuu johonkin lapselle epäedulliseen ratkaisuun toista vanhempaa kohtaan tuntemansa pelon takia. Huolet ovat osoittautuneet käytännössä pitkälti aiheettomiksi. Tiedossani ei ole, että vanhempi olisi juuri koskaan vedonnut jälkeensä siihen, että hän on toista vanhempaa kohtaan tuntemansa pelon vuoksi mennyt sopimaan jotain lapsen edun vastaista. Toki tämäkin vaara tulee aina tiedostaa ja tarvittaessa huolehtia esimerkiksi siitä, että osapuolella on avustaja, joka osaltaan huolehtii päämiehensä oikeusturvausta tai vakavimmissa tapauksissa lopettaa sovittelu, jos tällaisia epäilyjä syntyy.

Esityksessä lähdetään myös kovin yksiniittisesti siitä, että lähisuhdeväkivallassa on tyypillisesti kysymys tilanteesta, jossa on tekijään selvästi alisteisessa asemassa oleva uhri, johon kohdistuu rankkaa pitkäkestoista väkivaltaa ja joka sitten kuitenkin pakotettuna suostuu sovitteluun ja siellä tehtävään itselleen epäedulliseen sovintoon.

Tällaisia täysin yksipuolisia tapauksia varmasti esiintyy ja kaikenlaisen väkivallan käyttäminen on luonnollisesti aina tuomittavaa. Pitäisi kuitenkin tiedostaa, että lähisuhdeväkivalta on kovin moninainen ilmiö. Lähisuhdeväkivallassa ei suinkaan ole aina yhtä selvää uhria ja käytetyn väkivallan laatu ja määrä on kovin vaihtelevaa. Väitteitä lähisuhdeväkivallasta esitetään hyvin usein soviteltaessa näitä edellä kerrottuja huoltoriitoja. Väitettyssä väkivaltaisessa käytöksessä on usein kysymys eroprosessiin liittyvästä tilanteen kärjistyisestä, jossa molemmat vanhemmat kokevat olevansa toisen väkivaltaisen käyttäytymisen

(henkistä tai fyysistä väkivaltaa) uhreja. Kysymys lähisuhdeväkivallassa ei siten ole esityksessä katsotuina tavoin tyypillisesti johonkin valta-asetelmaan liittyvästä käytöksestä, vaikka sellaisiakin tapauksia luonnollisesti on.

Yksi lähisuhdeväkivaltaan liittyvä asia on se, että osapuolet ovat edellä todetuina tavoin samalla usein myös yhteisten lasten vanhempia. Vanhempien välisen konfliktin ratkaiseminen on lasten hyvinvoinnin kannalta tärkeää silloinkin, kun parisuhde on päättynyt. Yhteinen vanhemmuus kuitenkin jatkuu. Selvittämättä jäänyt konflikti vaikeuttaa usein merkittäväällä tavalla yhteistä vanhemmuutta.

Mahdollisessa oikeudenkäynnissä puolisoitten välinen konflikti ei ratkea, oli ratkaisuna sitten tuomio tai syytteen hylkääminen. Oikeudenkäynti usein enemmänkin kärjistää konfliktia.

Yhteenvedona voi todeta, että esityksen lähtökohtana tuntuu olevan ajatus siitä, että oikeudenkäyntimenettelyyn ei liity lainkaan osapuolten valta-asemaan liittyvää problematiikkaa. Näkemys on ongelmallinen ja oikeusturvaan liittyviä huolia tulisi pyrkiä ratkaisemaan kehittämällä sovittelua. Pitäisi avoimesti pohtia muun muassa sitä, missä sovittelut toteutetaan ja minkälaista asiantuntemusta tällaisten asioiden sovittelussa tarvitaan. Totaalisen sovittelukieltoa vastaan puhuu erityisesti se, että osapuolten on usein jatkossakin pakko olla tekemisissä toistensa kanssa yhteisten lasten asioiden kautta. Lasten etu on se, että vanhemmat voisivat sovittelun kautta löytää ymmärrystä niihin syihin, jotka ovat saaneet tilanteen kärjistymään. Lähisuhdeväkivallan tuomioistuinkäsittely ei ainakaan paranna lasten asemaa.

Pekka Päivänsalo

kärjäjätuomari